

TRZEMESZNO

Lokacja

Miasto klasztorne, należące do tutejszego opactwa kanoników regularnych.

Herb i pieczęcie miejskie

Literatura: Dziejami kultury w Trzemesznie zajmował się J. Wiesiołowski, *Kultura na pograniczu wielkopolsko-kujawskim*, Roczniki Historyczne; tenże, *Studia z dziejów ziemi mogileńskiej*. Poznań 1978.

Zob.: Łojko J., *Oświata i kultura w Trzemesznie do schyłku XVIII w.*, Kronika Wielkopolski 20(1992), nr 1, s. 55-60;. Werner A., *Zur Geschichte von Tremessen und Umgegend*, Tremessen 1892; Marciniak R., *Piętnastowieczny regulamin biblioteki z klasztoru kanoników regularnych w Trzemesznie*, Annales M. Curie - Skłodowska, Vol. 45, 1990, a. 221-230.

- juramenta, ks. grodz. Poznań 1217, k. 304v
1770 (1776?) - ks. grodz. Gniezno 262, k. 26v

Lit.: Wiesiołowski J., *Oświata i kultura na pograniczu wielkopolsko-kujawskim u schyłku wieków średnich*, Roczniki Historyczne 42(1976), s. 115-13;

TRZEMESZNO [opactwo]

klasztor: Podniesienie znaczenia klasztoru do rangi opactwa w okresie soboru w Bazylei i całą związaną z tym procedurę prawną ukazują dokumenty z lat 1439 - 1441 - [KDW X, nr 1542, 1555, 1563 - 1567, 1569].

13 VI 1406 r., Poznań - wcielenie Jakubowa do uposażenia klasztoru trzemeszeńskiego [AA Gniezno, Dypl. Tr. 48].

16 VI 1408 r., Gniezno - król Władysław Jagiełło nadał klasztorowi w Trzemesznie wieś Targowicę [AA Gniezno, Dypl. Tr. 50].

Powiat historyczny Gniezno

16 VI 1408 r., Gniezno - król Władysław Jagiełło potwierdza przywileje dla wsi Stodoły, nadane przez Kazimierza Wielkiego [AA Gniezno, Dypl. Tr. 51].

1409 r., Gniezno - przysądzenie i potwierdzenie praw posiadania wsi Jakuowo klasztorowi w Trzemesznie [AA Gniezno, Dypl. Tr. 52].

1415 r., Gniezno - przysądzenie wsi Targowica klasztorowi [AA Gniezno, Dypl. Tr 58].

21 I 1436 r. - statuty klasztoru kanoników regularnych [KDW X, nr 1395].

Wojciech Romanus, prokurator konsystorza gnieźnieńskiego. Dokument zaś poświadczyli znani już Świętosław z Chyb, Jakub z Cieni, Wojciech Mikołajewski oraz Mikołaj Małachowski. Ten ostatni jednak jest postacią trudną do zidentyfikowania,. Pochodził one jednak z którejś wsi o nazwie Małachowo, leżącej w granicach parafii Witkowo [KDW X, nr 1564, 1565].

Kolejną fazą procesu nadania prawa opactwa klasztorowi był pozew Jana z Brzostkowa, kantora gnieźnieńskiego i sędziego z 18 IX 1441 r. [KDW X, nr 1566]. Na ten pozew musiały odpowiedzieć bez wątplenia osoby wymienione w dokumencie z 25 IX 1441 r., mocą którego Jan z Brzostkowa wezwał na świadków w tej sprawie konkretne osoby. Byli to Mikołaj z Wylatowa, brat z klasztoru augustianów, wójt Trzemeszna Maciej Jemioła. Andrzej z Kruchowa, pleban w nieznaney miejscowości, Maciej burmistrz trzemeszeński wraz z Wawrzyńcem Kowalem, zapewne byłym burmistrzem tego miasta [KDW X, nr 1567].

Ostatnim epizodem tego procesu był dokument arcybiskupa Wincentego Kota z 4 XI 1441 r. [KDW X, nr 1569], który potwierdził klasztorowi w Trzemesznie nadanie prawa opactwa, co uroczyście jako świadkowie potwierdzili członkowie kapituły metropolitalnej, prałaci i kanonicy gnieźnieńscy.

Utworzenie opactwa augustianów w Trzemesznie, zakończyło trwający stosunkowo długo proces reformy klasztoru, zapoczątkowanej przez wybitną postać, jaką był ostatni prepozyt i pierwszy opat Peregryn z Łaska z rodu Korabitów, urzędujący od przełomu 1435/1436 r., który ustąpił w wyniku choroby serca i złamania nogi 11 III 1446 r., zmarły w 1450 r.

Pierwszym etapem przeprowadzonej przez niego reformy były statuty dla prepozytury trzemeszeńskiej, wydane 21 I 1436 r. i zatwierdzone przez arcybiskupa Wojciecha Jastrzębca 19 VII tr. [KDW X. nr 1395, 1406].

UWAGA: Dokumenty klasztoru w Trzemesznie zachowały się w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie.

Opactwo: Decyzja o podniesieniu rangi klasztoru trzemeszeńskiego do rangi opactwa zapadła podczas obrad soboru powszechnego w Bazylei 4 IV 1441 r. Tego dnia uczestnicy soboru postanowili, aby arcybiskup gnieźnieński zbadał problem, czy istniejąca tu prepozytura, zarządzana przez Pielgrzyma z Łaska i przeora Jana może zostać opactwem [KDW X, nr 1542 r.].

Kolejny dokument w tej sprawie wystawił arcybiskup Wincenty Kot w czasie pobytu w Opatówku w dniu 2 IX tr. [KDW X, nr 1563]. Poświadczyli go Mikołaj z Kalisza, doktor dekretów, Stefan z Chyb, pleban w Rogoźnie i Bronisław z Chełmców. Dwa dni później Jan z Brzostkowa, wikariusz generalny gnieźnieński i sędzia metropolity gnieźnieńskiego wezwał wszystkich zainteresowanych sprawą nadania augustianom z Trzemeszna statusu opactwa, aby stawili się w Gnieźnie 8 X tr. Wśród zainteresowanych, popierających zabiegi prepozyta Peregryna z Łaska znaleźli się właściciele dóbr położonych w okolicy Niechanowa i Witkowa oraz mieszczanie Trzemeszna, w tym Świętosław z Chładowa w parafii Witkowo. Świętosław, przedstawiciel drobnoszlacheckiej rodziny był postacią znaną ze źródeł od 1419 r. Należał on do grona szlachty piastującej godności wice urzędnicze w Pyzdrach, Koninie oraz Gnieźnie. Początkowo był wice sędzią w Pyzdrach, potem wice podsędkiem w latach 1443 - 1449 we wspomnianych grodach królewskich. Zmarł około 1449 r.

Z Mikołajewic w parafii Niechanowo pochodził Wojciech, znany z lat 1419 - 1443, blisko związany - jako klient - z augustianami z Trzemeszna. Wspomniano także o Jakubie z Cieni w Sieradzkim.

Mieszczañstwo Trzemeszna reprezentowali: Wójt Maciej Jemioła, Mamert, burmistrz oraz rajcy Jan Małoduch i Stanisław Wyslmach. Zaangażowanie w sprawę szlachty oraz mieszczan Trzemeszna miało na celu ukazanie, jaką rolę opactwo odgrywało w tym kręgu jako ważny ośrodek kultu religijnego.

W toku dalszych zabiegów konwent augustianów ustanowił swoich prokuratorów, którzy zostali wyznaczeni na mocy instrumentu notarialnego z dnia 8 IX 1441 r., nadającego plenipotencje Andrzejowi plebanowi z Gniezna wikariuszowi kościoła metropolitalnego w Gnieźnie

dobra ziemskie: do opactwa należały: Arcugowo, *Biczlino*, *Conrathowa*, Głowy, Jakubowo, Kamionek-Poświętne, Kamieniec, *Kierskowo*, *Kokorzec*, Kozłowo, *Lasosinki*, Liszinino, Lubień, Lubochnia, *Mniathy*, *Milawa*, Niewolno, Oczwieka, Ostrowite, *Placzkowo*,

Polonia Maior – fontes

Popielewo, Ryszewko, Szelewo, Szydłowo, Targownica, Tokarzewo, Trzemżał, *Trzuskolom*, Wełna, Wtorek, także Stodoły w powiecie kruszwickim oraz miasta – Gąsawa, Wielatowo, *Zielen* [Lustracja 1564-1565, cz. 1, s. 260-263].

[źródła]

1522-1523 – ACons. A 83, k. 43v-44 (trzy wpisy);

1766 r., sierpień 20 – opat klasztoru cysterskiego w Łądzie nad Wartą zawiera konfraternię z Trzemesznem, AAG, Dypl. Tr. 232;

- filadelfia z Markowicami, AAG, AP 74, rękopis 139;

[biblioteka]

- reguła św. Augustyna, Bibl. Kórnicka PAN, rękopis BK 88 (Zathey, *Katalog*, s. 880)